

הדי של ספינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אזהב ציון

קו:
"השולח דג מן הים כיון
שייבש בו כסלע חייב"

הזורק חץ בבעל חיים והורגו האם חייב גם משום צידה

בספר אורחות שבת (עמ' תטז) כתב לדון: "יש לעיין במי שזרק חץ בבעל חי והרגו, האם מלבד איסור נטילת נשמה עבר גם באיסור צידה, שהרי בעל החיים היה חופשי ועכשיו נמצא תחת ידו, או דעיקר שם צידה נאמר רק במקום שבעל החיים נעשה כבוש תחת ידו בעודו חי.

"ושמענו מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש בזה גם איסור צידה, וראייתו מהגמרא הנ"ל דאיתא התם דהשולח דג מן הים כיון שייבש בו כסלע חייב משום נטילת נשמה, ועיי"ש ברש"י ותוס' שכתבו דמירי בדג שהוא ניצוד ועומד מבעוד יום ולכן אין בו מלאכת צידה, וכן כתב הרמב"ם פ"א משבת ה"א, ומבואר מזה דמי ששולח דג מן המים חייב שתיים, משום צידה ומשום נטילת נשמה". עכ"ד.

וראיתי לחכם אחד שכתב להעיר בזה, דלכאורה אולי יש מקום לומר דשולח דג מן הים שאני, כיון שאין הדג מת מיד אלא רק לאחר שייבש בו כסלע, ואם יחזירו קודם לכן למים לא ימות, לכן בשלב ראשון יש איסור צידה, וה"ה אם יזרוק חץ בבע"ח ויפצע אותו ויקחנו תחת ידו בעודו חי הוי בכלל צידה, אף אם לבסוף מת, כיון שכבשו חי תחת ידו, אבל אם בעל החיים מת מיד יש מקום לדון דאין זה בכלל מלאכת צידה. ע"כ. וע"ע בשולחן שלמה מה שהביא בזה מהגרש"ז אויערבך (סימן שטז ס"ק ג).

קח.

"זיל תהי ליה אקנקניה"

מדוע שמואל לא תהה על קנקנו

כתב רבינו הרי"ח בבן יהוידע: "אף על גב דלפי פירוש רש"י הבין דגברא רבא הוא מכח נס של הגלים, עם כל זה אין מזה הוכחה שהוא אדם גדול בתורה אלא אפשר שהוא צדיק גדול במעשים וזכה לנס בזכות מעשיו, ברם קשא למה מיהר לשלח לקרנא לבדקו בתורה, והלא מוכרח שיזמינו לביתו כיון ידיע שהוא צדיק גדול ואז הוא עצמו יבדוק אותו בתורה. ונראה לי דשלח לקרנא לבדקו בתורה שאם הוא

של לכתחילה. א"כ נראה שאכן רבינו פסק רק לחומרא דאין כותבין על גבי עור הדג, אך לא פסל תפילין כאלו. ונשאר ספק כפי האיבעיא בגמ' ודו"ק.

ובספר פאר המלך (על הרמב"ם) כתב עוד בזה, דלכאורה תמוה איך שייך להסתפק בזה אם פוסק הוזהמא ע"י עיבוד אם לאו, זהו דבר שבמציאות וכל אחד יכול לראות אם פסקא אם לאו, ולמה צריכין לחכות עד שיבא אליהו ויאמר. אולם נראה דשפיר אנו רואין שאין הוזהמא פוסקת, אלא שאין אנו יודעין אם זוהמא זו נחשבת לזוהמא. ובכן מה דמחמירין בספק לכתחילה אין הספק אי פסקא הוזהמא אם לאו, אלא אם מה דנשאר נחשב לזוהמא, או שמה שהיא זוהמא באמת נפסקת ומה שנשאר אף שנראה כזוהמא אינה כן באמת. ודו"ק ע"כ.

ואגב אורחא יש לציין למה שחידש הר"ן (בחידושים המיוחסים לו) שכתב: "יש מפרשים אי פסקא זוהמא מיניה לאחר עיבודו כמו שפסק מעור בהמה שאין ריחו הראשון ניכר בו, ולא נהיר בעיני דהא קא חזינו, והנכון כשבא נחש על חוה הטיל זוהמא עליה ועל כל בריות שבעולם ישראל שעמדו על הר סיני נפסקה זוהמא מהם ומן הבריות שהיו שם חוץ מדגים שלא היו שם ולהכי אצטריכי לאליהו להודיענו אי פסקא או לא."

ובשפת אמת ביאר בזה, "אפשר דשאר בהמות וחיות נפסק זוהמתן ע"י שחיטה, וכן בנבילות וטריפות הואיל שיש במינם שחיטה, וגם בעוף אפי' למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת, מ"מ נחירה בסימנים בעי כמ"ש התוס' בחולין (כ.) ע"ש, משא"כ דגים דאין בהם שחיטה לכן לא פסקה זוהמתן, ועי' מ"ש בחידושי הר"ן דכשבא נחש על חוה כו' ישראל שעמדו על הר סיני כו' חוץ מדגים שלא היו שם, ודאי כך היה קבלה בידו דכולם עמדו שם זולת דגים שאין יכולין לזוז מן המים ליבשה ובפירוש הר"ח וברמב"ם (הלכות תפילין פ"א ה"י) משמע דבכל עורות מועיל העיבוד להוציא זוהמא, אבל בעור הדג י"ל דלא מהני העיבוד ע"ש, וכ"מ במאירי."

חכם בתורה וישיב לו תשובה לשאלותיו יבין מתשובותיו על חולשתו, שאם ישיב תשובות כראוי אז ודאי דעתו מיושבת ואין החולשה גוברת בו, ואז הוא יכין לו הרפואה כפי מה שיבין גדר חולשתו איך הוא, והוא היה רוצה למהר להכין לו הרפואה קודם שיבא לביתו. ודע דמ"ש הווי יתבי אגודא דנהר מלכא, נראה לי זה פרת שהוא מלך בארבעה נהרות, וכמ"ש רבותינו ז"ל על פסוק והנהר הרביעי הוא פרת. וע"ע ברש"ש כאן מש"כ בזה.

מהו לכתוב תפילין על גבי
עור של דג מהור וכו' אי
פסקא זוהמא מיניה אי לא

בגדר זוהמת עור הדג

בשו"ע יורה דעה (סימן רעא סעי' א) פסק מרן: "אין כותבין ס"ת על עור בהמה, חיה ועוף הטמאים; ולא על עור דג, אפילו טהור. אבל כותבין על עור בהמה, חיה ועוף הטהורים, ואפילו עור נבילות וטריפות שלהן."

ומרן החיד"א בברכי יוסף שם (ס"ק א) כתב: "משום דנפיש זוהמיה. כ"כ הרב ט"ז. וקיצר הרב, דבעיא דלא איפשיטא היא, אי פסקא זוהמא מיניה, ומשום דלא בריר לן פסקו לחומרא. וכמ"ש מרן בב"י. וכ"כ ר' ירוחם נתיב ב' ח"ב. וזהו כונת הרב ט"ז נמי באומרו דנפיש זוהמיה. והוא לשון מרן עצמו בא"ח סי' ל"ב בש"ע (סעי' יב). וכלומר דכיון דנפיש זוהמיה לא בריר לן אי פסקי ע"י העבוד. ויתר על זה צריך לדחוק בלשון הרמב"ם שכתב פ"א (מהל' תפילין ה"י) מפני זוהמא, שאין זוהמא פוסקת בעבודה. וצ"ל שהכונה שאין זוהמא פוסקת ודאי בעבודה, שהרי בש"ס איבעיא לן, ומוכח דלא ברירא לן אי פסקי, כמ"ש מרן בב"י. וכאמורא. ועיין יד אהרן א"ח סי' ל"ב."

אמנם יש לעיין, דהנה ברמב"ם שם בהלכה י"ד כתב גבי כתיבת תפילין על עור בהמה טמאה נקט לשון דפסול בדיעבד ע"ש, וכאן נקט לשון

קח:

"רבין הוה שקיל ואזיל
אחוריה דרבי ירמיה"

הצדיקים מבררים ניצוצי הקדושה בהליכתם

כתב מרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל: "בחידושי הר"ן כתב, כלומר שקיל נפשיה ואזיל. וכן בכמה דוכתי בש"ס לשון שקלי ואזלי הוא כנ"ל לפי פשוטם של דברים. והחיד"א בפתח עינים חגיגה (ה:) כתב, ר' ור' חייא הוו שקלי ואזלי באורחא, פירוש, ידוע שבכל הדרך שהולכים בה הצדיקים מבררים ניצוצות הקדושה שנפלו בחטא אדם הראשון במקום ההוא, ובדרך אגב הודיעונו רבותינו דרך נסתר, שרבי ור' חייא נוכח ה' דרכם בלכתם ילכו, ומבררים ניצוצות הקדושה, וזה שאמר הוה שקלי ניצוצות הקדושה המתחסיים אליהם, ואזלי. ולפי פשוטו יש לפרש דהוה

שקלי וטרו בתורה ואזלי באורחא. והיכא דאיכא למדרש דרשינן. ע"כ. וכ"כ הגרי"ח בס' בן יהוידע ברכות (יח.) בשם המפרשים. וע"ע לו בבן יהוידע חגיגה (ה:). ובברכות איתא, ר' חייא ור' יונתן שקלי ואזלי בבית הקברות, צ"ל ע"י הרהור בדברי תורה, כי אסור לדבר ד"ת בביה"ק אלא מענין המתים, או לכבודם. (ע' ביו"ד סי' שד"מ סעיף טז יז).

קי"ג.

"וכבדתו מעשות דרכיך
שלא יהא מלבושך של שבת
ממלבושך של חול"

מלבושי שבת צריכים להיות שונים במראיתם ממלבושי החול

בבן יהוידע כתב להקשות, דהוה ליה למימר וכבדתו שתחליף בגדיך בשבת. ותירץ: "ונראה

לי בס"ד רמז לפי דרכו בזה, דאף על פי שמחליף יזהר שלא יהיו מלבושיו דומין במראהם וצורתם וגופם למלבוש של חול, דהרואהו חושב שלוש מלבוש של חול, ולזה דייק לומר שלא יהיו מלבושך של שבת כמלבושך של חול, רצונו לומר דומה לו ואף על פי שהוא בגד אחר, משום דאין ניכר בזה כבוד שבת. אך עדיין קשה, למה מפרש הכבוד על מלבושים דווקא ולא מפרש ליה על אכילה גם כן, דהא כביבוד אב ואם אמרינן איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו.

"ונראה לי בס"ד, דעל אכילה לא אפשר לומר שלא יהא מאכלך של שבת כמאכלך של חול, יען כי עיקר האכילה הוא הלחם והבשר וזה גם בחול מוכרח לאכול. אי נמי נראה לי בס"ד, דמסתברא לפרש וכבדתו על מלבושים טפי מאכילה, כי באכילה אינו ניכר הכבוד אלא בשעה אחת שאוכל בה, וגם הוא דווקא בביתו על שלחנו, מה שאין כן כבוד המלבושים הוא כל היום, וגם הוא כל היום שלוש הוא נראה בחוץ לעיני בני אדם."

לאסוקי שמעתתא

מקבלתינו, כי רוח ה' דיבר בם ומלתו על לשונם. הילכך הדין דין אמת ויציב ונכון וקיים. ואין לנו לשנות הדין כלל ועיקר מחמת תואנות החקירות החדשות מקרוב באו.

"וכן ראיתי להגאון מהרי"א הרצוג בשו"ת היכל יצחק (תאו"ח סי' כט) שכתב, שאע"פ שידוע לנו שהמדע החדש אינו מודה בזה לחז"ל, אנו אין לנו אלא דברי חז"ל שאמרו שמותר להרוג כנים בשבת, וכל שכן שמותר להרוג חיידיקים בשבת, ואפילו אם אינם מזיקים. ע"ש.

"והלום יצא לאור ספר נזר כהן, וראיתי לו שם (סי' כא) שהאריך בזה, ושם (אות ד) כתב, שגם בימי חז"ל היו שני סוגי כנים כדאשכחן בגיטין (דף סט סוף ע"ב), דלרפואת צמירתא לייתי כינה דמזכר ונקיבה, אלא שהכינה שהיתה מצויה ביותר בזמננו, היתה הכינה הנוצרת מזיעה, ולכן התירו להורגה. ואילו הכנים המצויות בינינו כיום נוצרים מזכר ונקבה, ולכן אסור להורגם. ע"ש. ולכאורה לא משמע כן מפשט הגמרא (שבת קז:), דפריך, וכינה אינה פרה ורבה, והאמר מר יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ומשני מינא הוא דמקרי ביצי כנים. ואם איתא לימא שביצי כנים הם מאותם הנוצרים מזכר ונקבה. ובתשובה הנ"ל הרגיש בזה, ונדחק ליישב. ואפילו לדבריו מאן פליג לן בין זמננו לזמנינו, שנאמר דהשתא מצויה יותר הנוצרת מזכר ונקבה, ומספק אין לנו לאסור מה שהתירו חז"ל. הילכך הדין דין אמת שמותר להרוג כינה בשבת, והמחמיר יחמיר לעצמו. ועיין בספר תורה שלימה פרשת בראשית (פרק א אות תשו). ודו"ק."

"ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת" (קז:) האם מותר בזמנינו להרוג כינים בשבת

מרן רבינו זצ"ל כתב בחזון עובדיה (הלכות שבת חלק ג, עמ' קכח קכט): "בשבת (קז:): ילפינן איסור נטילת נשמה מן המשכן, שהוצרכו לעורות אלים מאדמים, והיו שוחטים אותם ומשתמשים בעורות שלהם, וס"ל לרבנן מה אלים שפרים ורבים אף כל שפרים ורבים, יצאה כינה שאינה פרה ורבה (ופירש רש"י בשבת יב. שכינה אינה פרה ורבה אלא מזיעת בשר אדם היא שורצת). וכתב הב"ח (סוף סי' שטז) וז"ל: העולה מזה שאף בעל נפש אין לו להחמיר שלא להרוג כינה שבראש, כדי לחוש לדעת רבינו יוסף שהובא בתוס' (שבת יב.), שאין להאמין שיצא זה מפיו של רבינו יוסף וכו'. ע"ש.

"והנה בספר פחד יצחק (מערכת צידה דף כא ע"ב) שלח לשאול בזה את רבו מהר"י בריאל אם יש לחוש להחמיר כדעת חכמי המחקר שאומרים שאף הכינה נוצרת מביצה שמזכר ונקבה. ושלפי זה יהיה אסור להרוג כינה בשבת. והשיב לו בזה"ל: אין לנו לשנות הדינים המיוסדים ע"פ קבלת רבותינו הקדמונים, ואין לנו לזוז ממה שפסקו הפוסקים על פי התלמוד שלנו, ואפילו כל רוחות המחקר שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותנו